

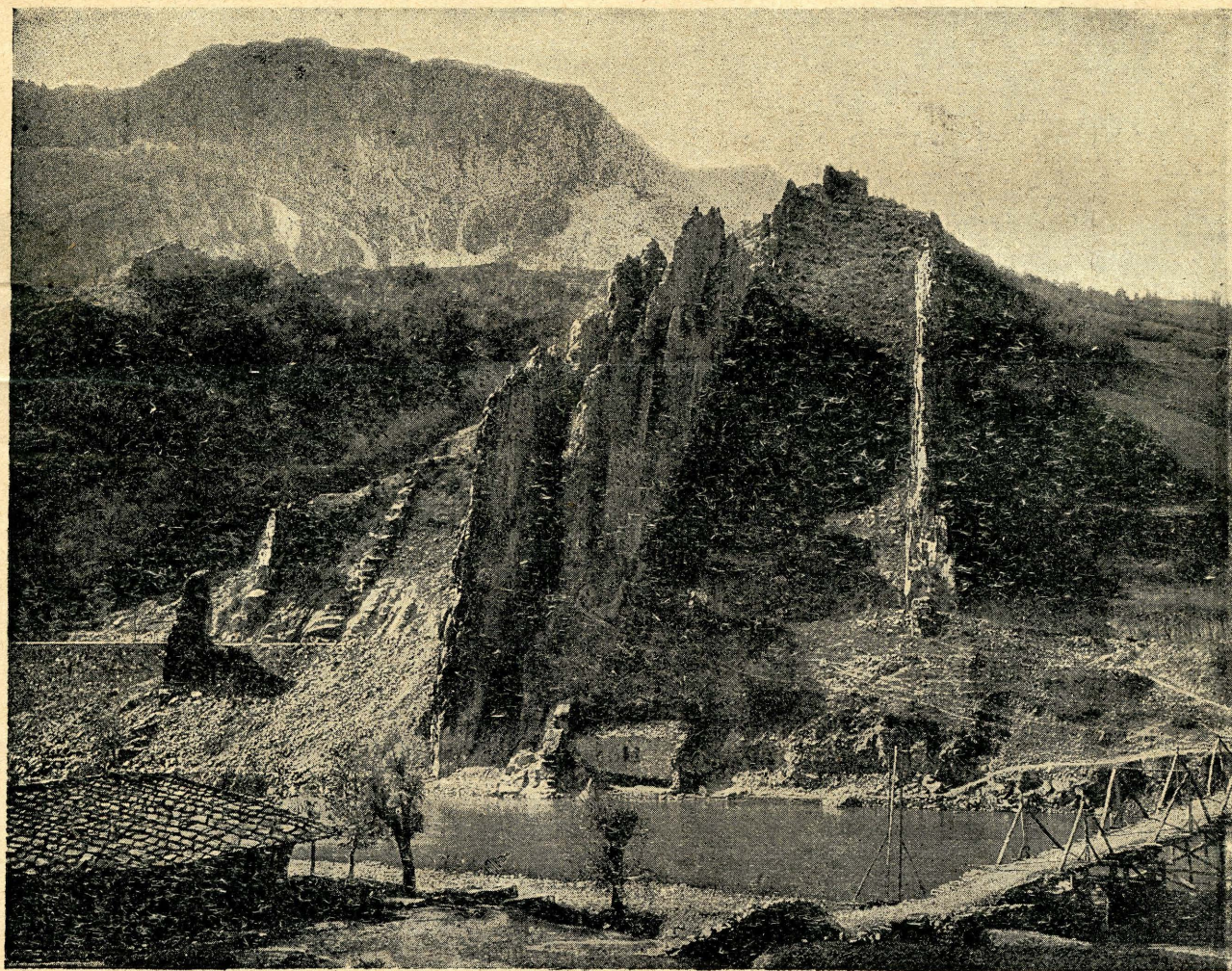
Български туристически съюз
ЦЕНТРАЛЕН СЪВЕТ

БЪЛГАРСКИ ТУРИСТ

Година XV.

Март — 1923.

Книга 7.

РИТЛИТЕ ПРИ ЛЮТИБРОД

ПО ОГОСТА

(Догадки)

от А. Страшимиров

Планината ли се свиши или черният облак при-
слезе? — Зад нас е тъмна стена, която от време на
време разкрива огньовете на пжкала : страшният ма-
сив на Ком (по който се чертае сръбската граница)
се ся с гигантски облак и те заедно се надвесиха
над тясната и комай тропическа сочна котловинка на
селото Желязна.

Ние пристигаме по горното течение на Огоста.
Бжрзаме, че е след обед. Но бурята пропжлзя към
Копиловските тъмни кории на изток, после изведнаж
призлезе под Бяли-мел и ни присрещна с вихрен
джжд. И, разбира се, отмина скоро, като всичко ви-
хрено.

Горното течение на Огоста („бжрзея“) свжршва
при Бяли-мел, кждето реката изеднаж намира широко
корито. То е собствено една тясна котловина между
самата Стара-планина и Веренишкия рид, който
вжрви почти по права линия 20 километра паралелно
с планината и дели Берковско от Фердинандското
поле.

Привечер напуснахме разкошното военно шосе,
което вжрви току под Бяли-мел все край Верениш-
кото бжрдо и прекосихме широкото корито на Ого-
ста пак към Стара планина. Тук реката трябва да
е страшна когато придоде: близу на километжр ши-
рина коритото е под поройни камани,

Насреша ни се открива широката и пак тропи-
чески сочна Копиловска клисура. Аз се вжлнувам :
от нея ми лжха легендата на вековете; в тази старо-
планинска почва са били златните кладенци на импе-
ратор Август—златните кладенци, които са снизали
някаго цветущи градове и крепости по цялото тече-
ние на Огоста и са й наложили това царско име.

Аз се вжлнувам още и за това, че пржв (след
геолога д-р Ст. Бончев) прониквам в тези кжтове.
Близу 50 години вече и нито един учен, нито лю-
бител на планините, нито един скитник от градовете
ни не е сбжркал да се отбие в тези дивни гжнки на
нашата малка страна*.

Копиловската клисура се открива към долината
на Огоста с две села, изгубени в буйни овощни
градини: Сжрбляница и Саточино. Но ние
сега бжрзаме, ще ги видим на вржщане: решили сме
да пренощуваме в светинята на Лопушна — манастир,
който по архитектура бил миниатюрно копие от
Рилската обител.

Бжрзаме за там, но Лопушна ни заджржа : в
тези глушини модерно планирано село, все с нови
двуетажни кжщи и комай всички покрити с марсил-

* Само Митко Маринов е идвал някога тука,
като ломски окржжен управител.

ски керемиди! Модерен театрален салон, прогимназия, телеграфо-пощенска станция, даже сладкарница . . .

Благосъстоянието иде навярно от модернизирания стопанство — лозя и овощни градини : всичко е под вода. А може би, дължи се това преди всичко на природно-интелигентния тук и предприемчив планинец.

Лопушненци не са виждали далечни гости, та ни заговориха пак за д-р Бончева. Три месеца сновал той всред тях, проучил им планината и им отворил очите за много работи. Мнозина стари хора са ходили над Желязна, където Бончев посочил явна следа от морският уровень някога тук. И пак от него старите узнали, че Огоста е добила името си от император Август . . . А уж сживяваме училищата си, ще изхвърляме и учебниците, ще въвеждаме нагледност . . . Български турист, подсеца читателите си да са наблюдателни. Но то не пада от небето! Де е наблюдателността в нашите семейства и в нашите училища? Ето, аз съм заинтригуван от впечатлението, което е направил тоя геолог Бончев на цялото население в Чипровско. Дошел човекът, проучвал като геолог, но не спрял на това : разпитвал и за език, и за произход, и за археология, и за поминък, и за предания. Не, това е феноменално за у нас : нам липсва не само наблюдателност — ние не сме даже любопитни! А прехвалената българска любознателност е в кръга само на практичността (на поминъка). Ето, в Лопушна още тълкуваха — все в тоя дух — проучванията на д-р Бончев. Според нашия човек „никой не гони току тъй вятъра“ . . . Щом е професор тоя Бончев, той е тръгнал да проучва планините „само за да се прочуе, да получава по-голяма заплата“. — Или — „дошел е човяка да види, дали в планините не ще се открие още мадан, да се отвори поминък за народа“. Защото „като си е професор той, Бончев, ще се грижи за народа, то се знае : от това им е там поминъка там, в София“.

Какви тѣпи лица отсичаха бедните планинци, като узнаваха, че тоя Бончев, който с месеци се е губил в тяхните планини, наистина се е прочул някъде по света, но в България той няма никаква служба и е по-сиромаш, много по-сиромаш от Лопушненските пѣрвенци (които са при това комунисти).

Нямаме време да проникнем до Копиловци, — губим се вече от дни, ще остане за друг път.

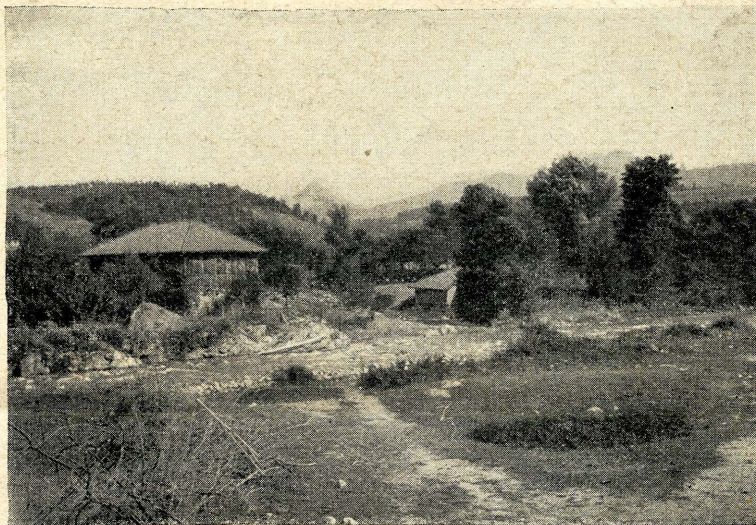
Небето се е извило модро над тъмните планински хребети, всичко в сочната котловина трепти под златното утро, като птичи криле.

Но скоро аз пак не виждам нищо : разучаванията ми от няколко дни в тоя край сплетоха една загадка, която ме мъчително поглъща.

Покойният стар еленченин Радивоев прави в своята голяма книга „Иларион Макариополски“ едно значително разкритие : цялата плеада обществени дейци, които градят Елена даде (начело с възродителя Макариополски), имали за родоначалници двама братя анадо̀лци. Те били доставчици при турската армия в похода срещу Виена, но злоупотребили държавни суми и се укрили из Стара-планина, побългарили се и оседнали в Елена.

Това ще е било през десетилетието 1680—1690 (втората турска обсада на Виена).

Тѣй като през същото десетилетие е избухнало Кипровското въстание, ето по тази Огоста тук, аз се запитах : дали двамата провинени доставчици на турската армия — братя християни от Анадо̀ла — не са се укрили първом тѣкмо всред това богато

Средогрив

фот. Г. Трайчев

и независимо тогава българско население в Кипровец и около него?

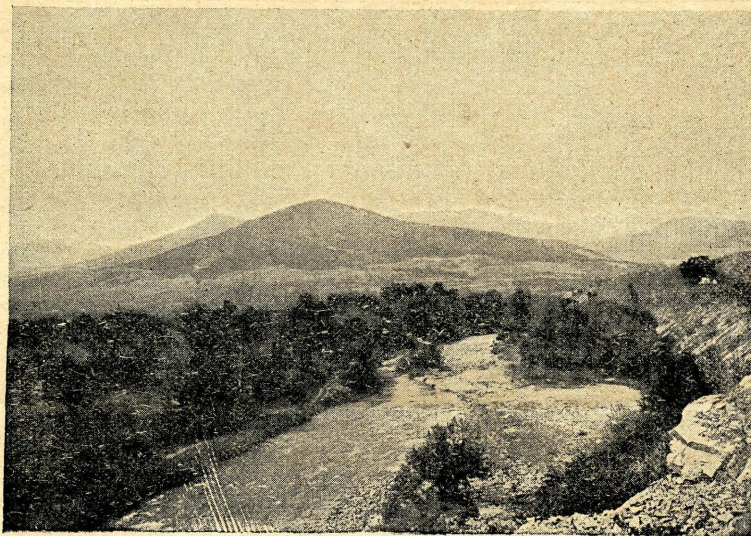
Гаданията ми не са своеволни. Стариат Радивоев — в същата своя книга за Макариополски — твърди, че до преди 100 години в Елена един свещеник носил бѣли дрехи (както ходят селяните свещеници в Берковско и до сега) и винаги из един джоб се развявала бѣла кѣрпа, което се е считало за свещенически знак в Елена.

Тази бѣла кѣрпа, не знаем защо, ми напѣмня францисканците. Сред Елена и досега стои „метофа“ (метоха?) — отшелническо място всред селото, където живеел специален изповедник. За безпѣтността му се разправят в Елена цинизми и до сега. Не сѣ ли това следи от католицизъм?

Ето построението, което правя — и което ме мъчи, като не сѣвсем убедително: — Турците са разбити пред Виена през 1683 година, а въстанието в Кутловица — Кипровец избухва след пет години (1688). Родоначалниците на първите еленски колеги — двамата братя анадо̀лци — щом са се провинили, като доставчици на турската армия, далеч на

запад (към Виена), хукнали са, разбира се назад, към изток. И са се укрили при чистото от турци рудничарско население (православни и католици, които са работили в рудничарството и със саксонски работници в Кипровец). А после при злополучното възстание след 5 години, те са хукнали с местните първенци и свещеници из планините и не забелязано са заселили Елена (или са се заселили в заварено вече глухо селище).

Проучванията ми от няколко дни по цялото горно течение на Огоста, — а ето и тия от снощи по клисурата на Копиловци, — установяват по абсолютен начин, че в цялата околност няма нито едно село със стари жители: всички поселения са пришелци из Тетевенско, Царибродско, Пиротско и от Моравско (Теплишко).

По Огоста към Митровци

фот. Г. Трайчев

Къде е местното население?

От неколкото монографии върху съдбата на възстанието тук (главно ония на професор Милетич) се установява, че голяма част от възстаниците са успяли да се изтеглят на австрийско владение и са били заселени в Банат. Но от заварените там общински архиви се установяват два знаменателни факта: 1) че ред години след събитията спорадично са се явявали в банатските български колонии несретници от възстаналите, които са попаднали у турците в плен, преживяли са като роби далеч из империята и са се спасявали с бегство, и 2) че се е случвало някои от заселените в Банат български колонисти (бивши възстаници) да изчезват „безследно“ т. е. да забягат назад в Турция.

Радивоев като твърди, че свещеникът в Елена и преди 100 години ходил в бяли дрехи и носи за свещенически знак винаги в джоба си висеща бяла кърпа, назовава тия свещеници Робов. Известно е, че семейството Робови в Битоля имат за родоначал-

ник самуиловски боляр, който е бил пленник у гърците. Прочие, у българието понятието роб като прякор, означава военно пленство. Еленският свещеник Робов не ще ли е син или внук на военно пленник от кипровицките възстаници?

Вървим — и не мога да се избавя от догадките си. Целните натури сред един народ не се явяват случайно: нужни са психични наслоения от десетки генерации. Градовцата от които излизат първите ни хора, трябва да имат своя поучителна история. Ето, за Каловица се знае, че е хайдушко поселение... и цялия натюрел на Ботева добива едно историческо осветление! И Сопот е колония от юго-западна Македония, където единствено са запазени старинни български родове...

И ето, Вазовата гигантска фигура се подчертава твърде наизидателно! — А котленци и до сега имат в говора си нещо съвсем чуждо за мизийския говор. Не е ли интересно, наистина, да се проследи произхода на Сава Раковски, на Гаврил Кръстевича, на Софрони Врачански? Защото ето например панагюрците току туй не са птиците-буреносци на нашето освобождение. Това свещено за племето ни гнездо е заселено след голямото турско-българско сражение при Ямбол, което е решило участието на народа ни за цели пет века. Там турците са наистина победили, но при дълбоко колебаване на военното шастие. И турският военачалник е бил туй потресен от българската храброст, че дал идеята да се създаде от пленените българи особен род „помощни войски“ („войничени“). Ето от тези български пленници при Ямбол е било (с ферман) заселено Панагюрище.

Спряхме се в Сърбияница отбиваме се и в Сотоцино. Диялект смесен, хора от всички западни краища. И пак благосъстояние, като в Лопушна, (в Сотоцино се гради салон — театър, на който биха позавидяли всичките ни западни еснафски градове). Очевидно, някакво съравнение между тия пришелци обуславя и тяхните цветущи стопанства.

На среща зад Огоста, из гърците на Вере. Нишкото бърдо, се крие селцето Челюстница. Имаме съжитници от там. Хората знаят потеклото си: те са от „Топли-дол“ в Сърбия (още ходят за наследство от дядите си там — Теплишко?).

Де е, прочие, местното население?

В Керменли под Сливен селяните до неотдавна са били белодрешковци. Няма съмнение, те ще да са заселени тук от западните ни земи след голямите български преселения в Русия през миналото столетие. При всяко голямо обезлюдяване на области, цариградското правителство е оповестявало чрез

държавен вестник, че се търсят заселеници за обезлюдения край. При тази политика на вътрешна колонизация турските военни са прилагали и стратегически съображения (вжн от стопанските нужди на турските бейове, които са заграбвали всички чужди земи). Как е станало заселването на Котел, Елена, Казанлък, Карлово, Сопот, Копривщица (която по диалект и до сега личи, че е чисто родопско поселище)? Какви интересни неща биха ни разкрили цариградските архиви?

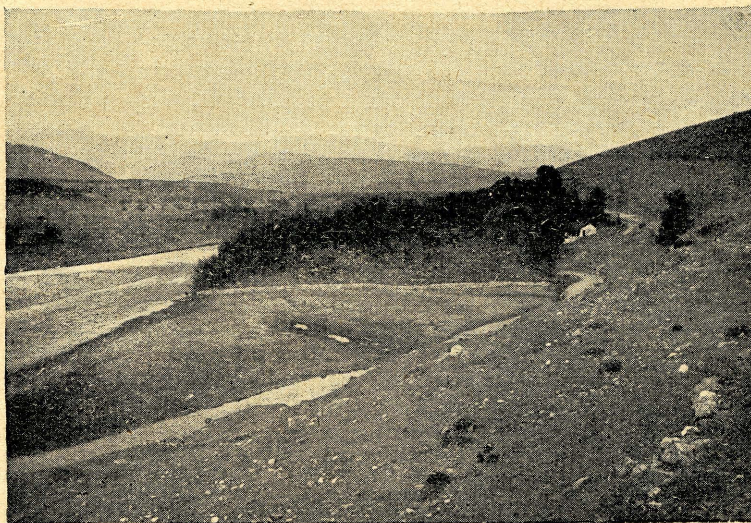
— Вървим край Веренишкото бърдо. То е голо и на места издава гигантски карстови шупли. В тях е тайната на тази тясна планинска верига. Голямата подземна вода при Фердинанд не е от местен басейн. Котловината е съвсем тясна и се пресича от Огоста, та няма как да се образува подземно езеро. А откритата при Фердинанд джлбока (5—6 метра) вода плиска и двете страни на Веренишкото бърдо (тук широко само 200—300 метра). При това има признаци на подземно течение: старинните чешми са в земята, под нивото на текущите води. На пролет подземната вода приижда и образува просторното трасевище в западната черта на града.

Единът от сжпжтниците ни е уверен в това, което твърди.

— Таза вода господине иде от Превала, говори той. Аз сжм влизал в пещерата там: тя е на 5 часа пжт от тук, кжм Белоградчик. В нея бучи голяма река. А току под Превала тази река се раздвоява:

едина ржкав прислиза кжм Лом, а другия върви по това Веренишко бърдо — кжм назира тук нà.

Сжпжтникжт ни не може да обясни само, кжде се губи от тук нататжк тази страшна вода. Но чо-

По Огоста кжм Превала

фот. Г. Трайче

векжт е важен: той твърди, че е видял с очите си подземната вода в Превала. Да, те са все важни и всичко са видяли с очите си — нашите разказвачи. Столетникжт „комита“ от Живовци (село до Фердинанд) ни уверяваше, че бил с Панайот Хитов в Чипровския манастир, после се „прехвърлил“ в четата на Христо Ботев и с нея „дочакал“. Бялия генерал, който минал Дунава при Видин . . . А при такива разказвачи даже догадките са, уви, несериозни . . .

ПО ЗАПАДНА БЪЛГАРИЯ

от Ст. Чилингиров

I.

С разписанието в ржка, спокойно пристжпвам кжм безлюдното гише на Софийската гара. Рано е, — има още половина час, докато тржгне влака. Но, все пак, аз почуквам на стжклото и моля за билет. Чиновника ми отговаря троснато: „Продажбата на билети е преустановена“. Удари и третия звънец.

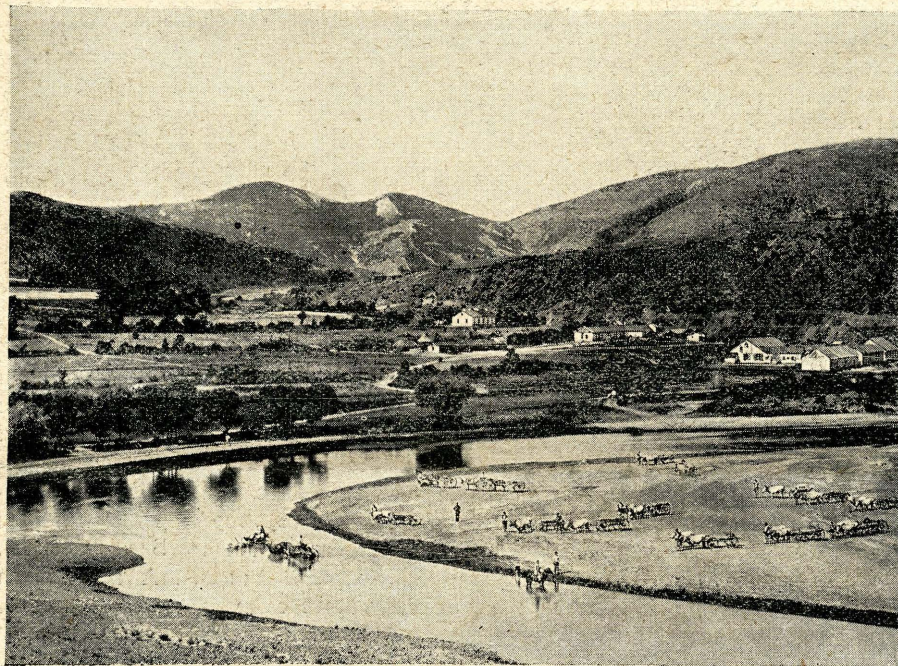
— Но разписанието . . . — правя бележка аз и му подавам брошурката за движението на влаковете. Узнавам, че то, издадено едва преди няколко месеци с тенденция на джлготрайност, било вече няколко пжти отменявано. Взимам билет на свой риск и затичвам като луд по коридори и платформи. Пжтната ми чанта се преплита между краката на пжтници, изпращачи и прислужници; те ме изглеждат недоволни, посмушкват ме на страни и бжрзат като мене кжм перона. Кой дявол ме караше да се осланям на

разписанието и то тогава, когато най-много бжрзам! Колко по-точен бивах друг пжт, тржгнал без всякакво упжтване за движението по бжлгарските джржавни железници! . . . Едва успявам да се кача. В купето, наблжскано с пжтници, аз неволно се замислям върху бжрзопреходността на неща и явления в нашия нов живот, сжздаден след войната. Сега всичко се мени, суети се, стреми се напред, подтиква ни кжм сжжвршенство, а в сжщност ни влече назад. Де предишното „старо време“, когато всичко живееше по мудро, но с по-голяма стойкост и пжлнота! Сжпжтниците ми бжрзат да се запознаят помежду си с вжпрсите: за кжде, от кжде, защо, как и пр. . . Всеки охотно разправя целта на своето пжтуване, времето, което ще се бави тук и там, работата, която има да върши и надеждите, които вжзлага за техния успешен край. Скоро се подхващат оживени разговори

вжрху по общи теми, понякога обржшани в лек безстрастен спор. Защо да си развалят пжлното настроение с видимите противоречия на различните им схващания? Тжй по леко ще се премине пжтя и по-малко досадни ще бждат престояванията на изникналите през два-три километра спирки.

Над Курило честите тунели се намисат с гржмливото си слово, което мори ушите и запушва устата с гжст и лепкав дим. Словословците замлжкват, заслушали тяхния говор, простират крака и подплесват гжрбове о преградките. Намисва се и сжня на недо-спалата нощ, с леки пржсти на дрямката приклопила морните им клепащи. След малко аз се указвам

разтворени прегрждки. Между тях, потжал в сребро, се провира Искжра някжде в лжкатушки, а някаде опжнат, сякаш излязжл на припек смок. Намести той се губи под камжнаците, разпилял вжрху тях луските на своето сребро, за да се прибере малко по-отдолу в широка и светла ивица с хиляди леки колебания по нея. Под железните мостове той се запира, види се, в желание да обжрне тежките окови, които му е прехвжрлил новия човек, и пак се заблжска о препречили пжтя му балвани. А утрешните слжнчеви лжчи спокойно се лжзгат по тях, за да се преметнат по насрещните скали, обляни с лекия кармин на безоблачния ден.

Калугерица на Искжра

сам посред десетина пжрхаци носове, през които от време на време се процеждат гжрлени стенания, смесени с чиличния шум на релсите. Оставени са на спокойствие нашите сегашни и бивши управници, забравен е страшния за света и за световната правда Лойд Джорж, не се споменува сприхавия Поанкаре, не се отправят хули кжм коварни сжседи, нито се плетат дитирамби на Кемал-паша. Остана неразрешен и вжпроса за неговите вржзки с болшевишка Русия, за Тракия, за нашия излаз на Бяло море и още много. Мирясах и аз. Станал от мястото си, без боязжн да се настани някой нахално на него, аз провирам глава през прозореца и поглжщам с цялото си сжщество прелестите на Искжрското дефиле. Картините ме пресрещат една след друга, една от друга по-омайни и по-пленителни. Капризите на сжтворението изпжкват с всичката си груба величавост, притискат се до влака, скриват го в пазвите си и пак го пушат всред слжнце и багри по гжнките на своите широко

лични посоки, за да спреш пред някаква гара, за губена в ненагледния хаос на природата. Един от пжтниците отваря лениво очи и пита: кжде сме? Иска ми се да му кажа: — при Бога, — но замжлчавам. Той се повдига сжщо тжй лениво, както лениво бе отворил очи, подава глава през срещния прозорец и продумва на себе си: „Лакатник“. Но аз не обржщам взор кжм гарата. Мене ми привличат вниманието трите бели кжшурки на рида, които откжм реката изглеждат сигурно като втори етаж на влака. Спомням, че някога гарата беше над тях, че спях до нея с волна компания, че внезапен проливен джжд ни дари с гостоприемството на началника, а ние му се отпла-тихме с безжалната консумация на голяма част от сушените овощия, които бе скжтал за зимас в своята гостоприемна. Нека поне сега му изкажа моята благодарност за мжлчеливо понесената от него щета. И сега, при тая страшна жилищна криза на София, която предлага само една дупка за легловище, ще ми се

По стржмните пжтеки подскачат като големи скалци белизньави козици и протягат джлги вратове кжм едва избоелите над урви и пропасти джрвета. Под тях, подлеснал се на плжза, безметежно гледа кжм синйото не бе, облечен в кожи козар и преживява неизмеримото блаженство на един хубав ден. Налита ме да викна, че го облажавам и за неговата свобода, и за неговото безгрижие и, за широката гледка пред очите му. Но зная, че гласа ми няма да достигне до него; той само ще смути дрямката на сжпжтниците ми, сега не по-малко блаженни от него.

Влака намалява ход. Паравоза пищи продължително, сжбудил множество пищялки от двете страни на тесни, пролом. Струва ти се, че пжтуваш с няколко влака едновременно, че идеш от раз-

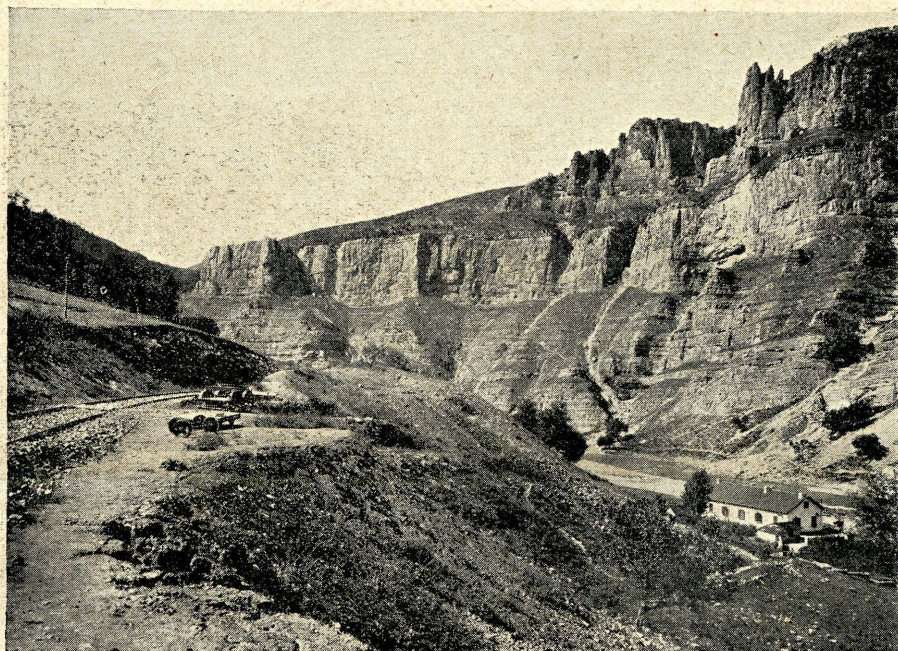
да бжда един от обитателите на тия спретнати и варосани кжшурки. Струва ми се, че в тях бих се отжрвал от упречните погледи на моите домашни, задето не сжм сжумял да им сжздам сгодни условия за живот и от она непоносим шум, който сжздава сжжителството на едно чуждо множество от хора и който разгонва мечтите и мислите като тояга, запратена всред птиче ято.

И аз продължавам да се люблювам на тая самотност, даже когато изчезва от очите ми. Природните хубости, тука още по-дивни и по-величествени, ме вече развличат, но не ме поглжщат. Времениото измести вечното у мене и аз пленен, и окован от тежките грижи на едва поносимите си дни, се унисам в мислж по онова, което трябва да бжде и, което — уви! — не е. Пжк и купето заживя с дребните суети на живота. Сега в него се говори, говори, говори... Всеки, сякаш, бжрза да се оплаче на случайните си познати от несретните, що го налитат всяки час, всяка минута от хаоса на нашето стопанско и духовно битие. Дирят се изходни пжтища, дават се сжвети, без да се знае кому; критикуват се лица и сжбития, догдето се разпалят политическите страсти. Доскорошните приятели са на пжт да станат непримирими врагове. Но някой предупредително и мждро отсича: „По-умни от нас не са разрешили тая заплетена гатанка на живота, та ние ли?“

— Така е, — отвржща примирително друг и разговоржт утихва. А пжстрата панорама от падинки, послани с плжтния келим на сочна трева, капризните завои на Искжра, отвесните пресечки на скалите, разнообразени от множество малки пещери, от които долу изтичат бжбливи поточета, а горе изхвжркват ширококрили орли, остават неприласкани от ничие око. Внезапно вниманието ни се отвлича от меките звуци на кавал, заизвивал кжм долния край на вагона мелодията на старинна песен. Слжнчевите лжчи проникват през отворените прозорци и препасват сжс светли ленти гжрди и гжрбове. Всички се заслушват под трепета на тихото слжнце, изпжлнило целия вагон. След малко кавала замлжква, за да поеме хоровадна песен писклива цафара. Един от пжтниците неволно мести крака, без да стане от мястото си. Цафарата приближава до нас. Но кой внесе това хубаво разнообразие в изпжлнената до скоро с лека политическа неприязжн атмосфера? Неколкуна се подигат да видят през преградките на купето тоя примирител на страстите чрез джлбоките звуци на

народната песен. Никакжв свирач, никакжв инструмент.

— А, ето го: она свири с уста, — продума един. Подир минута две „она“ беше при нас. Подмигнал с едното си око, той поема джж изджлбоко и през присвити устни пуща струи от звуци, които дават илюзията ту на кавал, ту на цафара. Ние го заджржаме по-джлго. И той, доволен от вжзнаграждението, което получи, седна вжрху крайчеца на едната пейка и продължи да ни наслаждава сжс своето изкуство, без да очаква вече нашите вжзнаграждения и вжзторзи. Свирача не прекжсна, дори когато се подеха наново разговори. Искаше сякаш да ни убеди

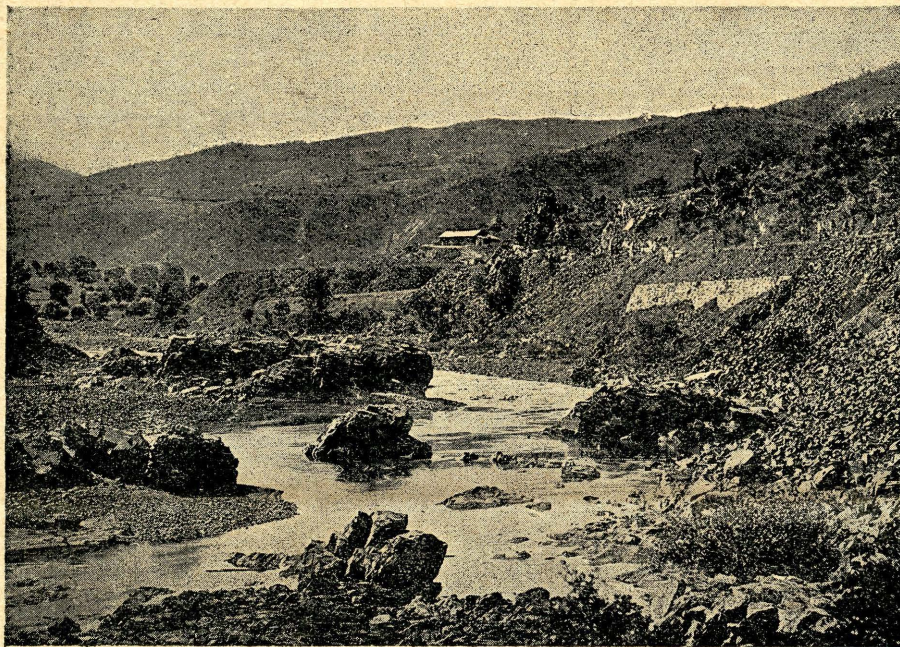
Милкова Ливада на Искжра

с извивите на народните мелодии, колко по-дребни сме ние от хората, които са знаели да мислят, без да бият глава вжрху неразгатаемите проблеми на политиката. Когато се умори, той стана и се опря о прозореца. Аз вперих поглед над рамото му. Наближава Елисейна. Пред очите ми се заредиха накацалите до брега на Искжра кжшурки, между които се гушинеогледното като тях селско училище. Дворищата — отжпкани и голи — дразнят и будят чувство на запустение. Нашия шоп като че ли малко мари кжм хубостите на растителното царство, освен когато трябва да ги унищожи. Ахо не беше така, не щеше да сжществува това безогледно сечене на гори и бранища, това оголване на планински склонове и чуки, за да изровят след време брезди по тях сжлзите на неизбежни бедствия. Ако не беше така, най-хубавото лечебно място до София — Горна-баня — не щеше да има и до днес изгледа на обгорен неприветен ржт, пригоден само за припек на гущери.

Ако... Но окото ми се примамва от новата

черквица, кацнала вжрху една скала до реката. Аз прекъсвам своите разсъждения. Обхваща ме някакво богомолно настроение при вида на този Божи дом. Той не може да бъде нищо, освен място за отдих и мир, така далеч от човешката суета и така предпазен от калта на нозете му. И аз се вирам в него, обхващам го от всички страни. Овластява ме странното желание да отида някога в него, да запала свещ и да се помоля за . . . България. От тука—място на чистота и самотност — Бог бездруго ще чуе молитвите ми . . .

Жежк лжх погалва лицето ми. Огнено-кървава лава тече отсреща към речното корито. Тя скоро

Искър при с. Елисейна

потъмнява и се обръща на черна згурия, загубена в общата маса на черния насип. Само от време на време планинския ветрец повдига от нейната повърхност тежки, възтжмни облачета и ги затласква далече по пролома. Над насипа се кипрят фабричните постройки, сега не така примамливи, каквито са нощем, когато ги осветляват стотици светлинки, в които се губят резките очертания на отделните помещения и дават фееричен вид на цялата околност. Но за това пжк окото се забавлява с лекото плзгане на вагонетките от въздушната линия, които като малки живи същества примирително изсипват своите съкровища в зиналата пещ на фабриката, за да заплзят към височините на балкана. Тяхното грациозно люлеене увлича не едного от пътниците, някои от които изказват своята почуда в не твърде подбрани изрази.

На фабриката отговаря и двуетажната с възсива мазилка гара. Чувства се нещо индустриално, нещо чуждо и контрастно за околната обста-

новка. Но този контраст не дращи на душата. Напротив, той сякаш ѝ създава едно желано разнообразие, една пжстрота и отмора. Перона гъмжи от хора с работнишки облекла. Мазните мешинени каскети се виждат по-често от оскубаните шопски калпаци. А между влаковете се движи все същия нещастник, когото постоянните пътници са виждали от години насам. Той протяга за милостиня своите обути в обувки ръце, сръчно улавя подхвърлената му милостиня и чевръсто се влачи седешком към друг вагон. Около него винаги се навъртат няколко циганчета—голишарчета—облечени и в хладно време с една изпокъсана ризка, която едва покрива раменете им. Види се, те го съпровождат въпреки волята му, за да събират трохите от милостинята, която видят на нещастника предизвика у пътниците.

От Елисейна пролома се разширява значително и дава първите повече осещани, от колкото виждани, признаци на приближаващата равнина. Той се събира само към Черепич, за да ни открие нова клисура, в началото на която е застроен манастира и една малка площ за помещение на гарата и за един хотел, пжлен през лятото с летувачи. Почти до самата гара е железният мост, сложил едина си край в тунела. Над реката се висят права, отсечена скала, покрита със сивината на вековете. Пладнешкото слънце припица по нея и пречупва остриците си към водата,

дето изглеждат като светли подвижни мечове.

Отвъд тунела, почти до село Люти брод, се хубавят Ритлите — четири успоредни стени — обрасли в подножието си с зеленина. Те се спускат от височината в строга измереност, за да запазват помежду си един почти идеално правилен наклон от ржтлината. Особно приятни за гледане са по-големите стени. Нашият народ не винаги находчив в имената на местности, е намерил за тия стени едно правилно, сполучливо име. Тия скали действително приличат на големи ритли от кола, които бавно и предпазливо се спускат със своя товар от хубости към реката Тук Искъра е по-широк и по-ленив. Неговото легло не се препречва от скали и балвани, той като провира разпенен от ярост между тях, а спокойно и тихо с обтегната снага се отморява след мъките на трудния си път. Някога тесния дървен мост, с който така често обичаше да си играе преди, вече е здрав и масивен, чиито стълбове той пригръща с кротост и смирение. По пясъка от страни се търкалят волни пас-

тирчета, припичат си гърбовете на слънцето, замерват се с тиня и пжргаво се гуркат да измият замжрсени снаги. Котловината се люлее в лека позлата; над нея се стели и пжпли ефирна сивота, една едва доловима смесица от влага и лжчи, навремени пречупвана от тихия свежник. Отсреща се прекжршва междуселски пжт с натрупани до него камжни. Каменни фигури се редят и по другата страна на линията. Те напомнят за близко и по-голямо селище.

Купето заживява отново с живота на очакването. Някои от пжтниците снемат чанти, куфари и торби. Те препречват пода с тях, оправят своите тоалети и домжлвяват последни слова с благопожелания кжм сжпжтниците си, които никога, може би, няма да видят.

Мездра!

Нейните нови кжщи, разпиляни по равнището дават впечатлението на нещо голямо, което тепжрва се строи. Ще стане ли от нея значителен град?

Един от пжтниците — неин жител, — отрича тая вжжможност. Той говори дори за упаджк: „Враца си повржща загубеното, след като се построи линията Мездра—Лом“.

Гарата, както винаги, е извжнредно оживена. А зад нея се чуват викове на услужливи продавачи, които умеят да предлагат евтина стока за много пари. Но, все пак, техните сергии са по за предпочитане от бюфета, който може да се похвали само с топла бира и прекомерно-лоша прислуга. Който иска да получи гратис при своята консумация и няколко ругатни, нека се отбие в него. Аз ще предпочета да мия на чешмата запрашените овошки, да се разхождам по платформата с пжлни уста и да зяпам стотиците зяпачи по нея. Па и по-неусетно се убива джлгата престойка на влака, впрочем, тука по-малко досадна, отколкото при другите гари, сжздадени по каприз — по-скоро да убият чувството за бжрзина, отколкото да услужат комуто и да било

ВЖРХУ ХУДОЖЕСТВЕНАТА ПЕЙСАЖНА ФОТОГРАФИЯ

от Г. Георгиев

Безспорно осветлението е един от най-сжществени елементи в художествената фотография изобщо. Тая особност е обяснима, като се има пред вид, че по фотографен пжт е почти невжжможно предаването на колорита*). Но вжпросжт за осветлението добива още по-голяма важност в областта на художествената пейзажна фотография, дето той се явява като неизчерпаем източник на ефекти, които често придават вжлшебност и фантастичност на обстановката. Нужно е само да се познават добре пжтищата и да се владеят напжлно средствата, които водят кжм подобни постижения.

Между любителите е разпространено широко заблуждението, че най-добри пейзажни снимки се получават, когато слънцето се намира от кжм гжрба на оператора. Подобно осветление дава винаги плоски ефекти, унищожава релефа и намалява пространствената дж-

лбочина в картината. И никога не може да се получи настрояние и хармонично разпределяне на светло сянката.

Странично осветление от ляво

фот. Г. Георгиев

*) Ние считаме, че сега сжществувашите способности на цветна фотография неразрешават проблемата от художествено гледище.

Пейсажа трябва да получава винаги странично или даже противно осветление. В пжрвия

случай предметите се обрисуват с осветени и сенчести части, които им придават по-голяма пластичност, отделят се един от други в респективна дълбочина и получават по-голяма живост и изразителност. При противното осветление слънцето е срещу или почти срещу фотографният обектив. Тук предметите се рисуват по-вече или по-малко силуетно, очертанията им стават по-фантастични и като че ли цялата обстановка променя вида си. Ясно е, че в тоя случай трябва да се погрижим, да не попаднат преки лъчи в обектива, като си послужим с чаджър, шапка

се проявяват с по-разреден проявител и достатъчно дълго до получаване на необходимата плътност.

Никога не употребявайте много малки по диаметър диафрагми, защото малката диафрагма като увеличава резкостта на рисунката, която от художествено гледище не е ценна, унищожава пространствената дълбочина и въздуха в картината. Относителни отвори $\frac{1}{9}$ или $\frac{1}{12.5}$ са най-благоприятни, ако не предпочитаме да работим с пълният отвор на обектива.

Не правете никога снимки лете между часовете

11 и 15. През това време слънцето заема високо положение, сянките се явяват най-къси, предметите са мрачни и общото впечатление е посредствено. При ниско положение на слънцето сянките стават дълги и хвърлят хубави петна върху еднообразните плоскости, предметите се отделят порелефно и общата хармония е по-пълна. При такова положение на слънцето вертикалните предмети получават по-силно осветление и от това се засилват контрастите, които създават повече ефект и настроение.

При композиране на пейзажа всякога трябва да имаме поне преден и среден или далечен план или и трите в повечето случаи. Предния план е абсолютно необходим, защото без такъв се добива впечатление на непълнота.

За предни планове могат

да послужат най-разнообразни предмети: група храсти, дървета, джери, пжтеки, животни, стъпки по снега, локви и прочие. Когато за предни планове имаме човешки фигури, пазят се особни правила, за които ще дадем някои бележки специално при други случаи.

Всяка художествена пейзажна снимка трябва да изобразява природата в едно определяно настроение, което да се чувства достатъчно подчертано: слънце, буря, здрач, пролет, есен, дъжд и пр.

Високите планински пейзажи които особено пленяват туриста, по-трудно се удават на художествени третириания и затова повечето работи от тоя род имат повече документарно, отколкото художествено значение. За успешна работа в това направление се иска силно-чувствителна душа и големи наблюдения и изучавания на самата природа.

Важен елемент в художествения пейзаж е небото. И то има свое настроение, което трябва да се долови

Странично осветление от десно

фот. Г. Георгиев

или други предмети. Страничното и противното осветление разкриват широки възможности за създаване различни настроения в картината. Тия възможности стават достъпни само с грижливо изучаване и наблюдение на природата.

В художествената пейзажна фотография се употребяват само ортохроматични плочи за по-верно предаване гамата на разните цветове, които плочи е желателно да бждат и противоореолни (лихтхоффрай, антиало). Тия плочи не трябва да имат чувствителност по-голяма от 13° — 15° шайнера, за да понасят по-лесно неточностите във времето на експозицията и всякога трябва да се експонират през жълт филтър с коефициент на плътност 2—5 приблизително. Обработването на ортохроматичните плочи е досущ еднакво както на обикновените.

Снимките с противно осветление изискват малко по-дълга експозиция, за да се избегне сжвжршенно силуетното очертание на предметите. Те трябва да

и предаде. Пейсаж без небе рядко доставя приятно впечатление. Дирете винаги облачното небе, защото то най-ефикасно предава настроение.

Всяка снимка в зависимост от характера си и настроението си, изисква и съответна книга за от-

печатване. Напредналите любители трябва да се стремят да изучат новите копирни процеси: хромирана гума, маслена фотография и пр., които придават извжнредно художествен вид на картините и откриват широк простор за личноинтерпретиране.

ПРИКЛЮЧЕНИЯ В АЛПИТЕ

от Марк Твен

II

Велико и безценно нещо е новият интерес. Как овладява той човека, как се вгнездя в него и го управлява! От ханчето Шваренбах аз тржгнах вече друг, съвсем преобразен. Аз вярвах в един нов свят, виждах с други очи. По-рано аз гледах нагоре към гигантските снежни върхове като на неща, пред чиято мощ и величие и изящност на формите човек се прекланяше; сега аз ги гледах и като обекти за борба, за завладяване, за възкачване. Моят усет за тяхното величие и благородна красота не бе се загубил, нито даже бе се намалил: у мен се пробуди един нов интерес към планините, който се прибави към стария. Аз проследявах с очи стръмните линии нагоре, педя по педя, и преценявах възможността или невъзможността да ги следвам с краката си. Когато видех някоя ледена пирамида да се показва над облаците, аз се мъчех да си въобразя, че виждам редица черни точки, които се движат нагоре, навързани една за друга с тънка като паяжина връв.

Ние заобиколихме усамотеното малко езеро Даубензее и минахме близу край един ледник от десно — нещо като голяма река, замръзнала здраво по течението си и пречупена отвесно като стена на устието си. Никога по-рано не бях виждал толкова от близу ледник. Минахме край една нова джсчена колиба, до която няколко души бяха заняти с граденето на нова каменна къща. Шваренбах скоро щеше да има съперник. Взехме една две бутилки бира. Всеки случай така наричаха това, що ни поднесоха. Но аз познах по цената, че се продаваше като скъпоценност, а по вкуса разбрах, че това, що се продава за скъпоценност, не е хубаво за пиене.

Тук бехме всред грозна пустиня. Няколко крачки още ни доведоха до нещо като платформа за скачане — и внезапно ние се намерихме пред една тъкмо противоположна картина: струваше ни се, че там долу виждаме някаква приказна страна. На около хилядо метра под нас се простираше свежа зелена долинка с китно градче в средата и сребристо поточе, което лъкатушеше между ливадите. Това очарователно кътче бе обкръжено от всички страни от високи, стръмни планини, покрити с борови гори, над които в далечината се издигаха снежните куполи и върхове

от масива на Монте-Роза. Как сочно зелена и хубава бе тая долина! Разстоянието не бе толкова голямо, че да заличи подробностите, то само омекчаваше формите, правеше ги по-хубави, също като пейзажи и градове, гледани през обратната страна на бинокъла.

Ние почнахме да слизахме по най-интересния път, който бях виждал. Той се виеше като витло по стената на стръмна пропаст: тесен път с твърд, скалист бряг от едната страна и отвесна пустота от другата. Надолу срещнахме нескончаема върволица от водачи, носачи, мулета, носилки и туристи, които изкачваха този стръмен и кален път. А когато срещнахме някое добре ухранено муле едва имаше място да се разминем. Аз винаги държех вътрешната страна на пътя, когато чуех или видех, че иде някое муле отсреща, и се залепях с скалите. Аз разбира се предпочитам вътрешната страна, но и да не исках, аз трябваше да държа нея, защото мулето предпочиташе винаги външната. А едно мулйово предпочитание — и то край една пропаст — е нещо, пред което човек трябва да има респект. Неговият избор пада винаги на външната страна. Неговия живот е посветен на носене големи кошове и санджци, висящи от двете му страни, и затова то е навикнало да държи външната страна на планинските пътища, та да пази да не се търкат товарите му о скалите и камъните на другата страна. И когато носи пътници, то педантично се придържа о стария си навик, и единият крак на ездача виси над пропастта на долния свят, докато сърцето му се носи, така да кажа, в горния свят. Не веднаж аз видях, как задния крак на някое муле копаеше зад първаза на пътя и изпращаше пръст и боклук в дълбочината, и забелязвах, че в такива случаи ездача, бил той мъж или жена, изглеждаше не особено добре.

Имаше едно място, дето пътеката бе снабдена с около половин метър лека зидария, и понеже там имаше един крут завой, от старо време бе направена ограда за предпазване. Тя бе стара, посивяла и слаба, а и самата зидария бе разхалтена от недавнашните дждове. Една млада американка мина от там на муле, и като завиваше, задния крак на мулето проджни цялата тази зидария заедно с един от коловете на оградата. Мулето направи

едно грубо усилие, за да се спаси, и успя, но момичето преbledна за минута като снега на Монблан.

Тази страшна пжтека има своята трагедия. Бедкер (пжтеводител, б. пр.), сжс свойствената си елегантност, почва и свжршва разказа си така: „Слизането на кон трябва да се избегва. В 1861 година контеса д'Ерленкур падна от седлото на коня в пропастта и се уби на място“.

Погледнахме над пропастта и видяхме паметника, който напомняше това произшествие. Нашият стар водач говореше, само когато го запитахме, па и тогава се ограничаваше с дума-две. Но когато го попитахме за тази трагедия, той показва голям интерес. Той каза, че контесата била хубавичка, още много млада, наскоро омжжена и се намирала на сватбеното си пжтуване. Младият сжпруг яздел напред. Един водач водел негова кон, а друг — коня на контесата. И старецът продължи:

„Водачът, който водеше коня на сжпруга, случайно се обжрна назад и видя, как бедната контеса се изправя и се вглежда в пропастта. Тя почна да навежда лицето си малко надолу, подигна ржцете си бавно и ги кржстоса — така, — притисна ги до очите си — така — и се служи от седлото с остжр вик; дрехата ѝ се мерна над пропастта и всичко се свжрши“.

И след малко:

„Ах, да, водачът видя всичко това, той видя всичко. Той видя всичко така, както ви го разправих“.

И пак след малко:

„Ах, да, той видя всичко. Боже мой, това бях аз. Аз бях този водач“.

*

Градчето в долината се казваше Ло й к или Лайкербад. Ние насочихме пжтя си кжм него, надолу по един покрит с трева хребет, изпжстрен с тинтява и други цветя; след малко влезохме в тясната алея на градските окрайнини и се запжтихме кжм центжра на градчето.

Рано на другата сутрин отпжтувахме с кола за долината на Рона и взехме трена за Висп. Стигна-ли тук, нарахихме торбите си и тржгнахме пеша в ужасен джжд по долината нагоре, за Цермат. Час след час вжрвехме ние край шумящия поток, в подножието на стржмни вжзвишения, обвити по целия пжт в кадифяна зеленина, с малки швейцарски хижи, накацали по тревисти тераски край потжалните в мжгла височини.

Джждът продължаваше да се излива и потжкт да бучи, и ние продължавахме да им се наслаждаваме. На едно място, дето този поток мята бялата си грива най-високо, бучи най-громко и блжска грамадните скали най-яростно; кантонът си е направил честта да построи най-лекаия джрвен мост, който сжществува в света. Когато ние минавахме по него, аз забелязах, че даже и по-големите джждовни капки го караха да се тресе. Обжр-

нах вниманието на Хяри вжрху това, и той сжщо го забележи.

Кжм 4½ часа след обед стигнахме селото Св. Никола, дето спряхме в един нов, спрегнат хотел, близу до малката селска цжрква. Сжблякохме се и си легнахме, а дрехите си пратихме да ги сушат. Всички измокрени туристи правеха сжщото. А в кухнята се омотал цял хаос от дрехи, който имаше своите последствия, благодарение на които един аглийски пастор не можа да присжтствува на общата вечеря.

В Св. Никола ние не се успахме. Черковната камбана почна да бие от четири часа и половина сутринта, и от времето, през което продължаваше да бие, заключих, че доста време е нужно да проникне поканата ѝ в главите на швейцарските ученици. Закусихме рано и побжрзахме да продължим пжтя си, радостни, че можем да се отдалечим от настойчивата камбана. Постепенно от десната ни страна се откри разкошна картина: разчжвналия край на един огромен ледник се подаваше над една урва, високо горе в синиято небе. По-нататжк картините постоянно се меняха и ние почнахме да се губим в разнообразието на формите и великолепието на краските.

Приближавахме Цермат, а с това и прочутия Матрхорн. Преди един месец за нас този вржх бе само едно име. Но от тогава ние се движехме между постоянно сгжстяващи се редици от негови изображения: маслени картини, акварели, охри, джрвени, стоманени, медни модели, рисунки с перо, с креда и фотографии, и така с време той ни стана добжр познайник. Ние бехме уверени, че ще го познаем, кждето и когато и да го срещнем. И ние не се мамехме. Монархът бе далеч пред нас, когато ние го жжрнахме за пржв пжт, но ни най-малко сжмнение не се породило у нас, че това бе той. Той има редката особеност да е усамотен. При това е извжнредно стржмен и много своеобразно изваян. Той се извишава в небето като някой исполински клин, в горнята си третина малко наклонен на ляво. Широката основа на този исполински клин лежи вжрху един огромен заледен алпийски площад с повече от 3000 метра надморска височина. И по-нече самият клин е висок около 1500 м., то следва, че вжрхът му стжрчи на 4500 м. над морето. Така целият труп на тази огромна скалиста маса, целият този пронизващ небосвода стжлб лежи над снежната линия. И докато всички сжседни гиганти наоколо изглеждат да са изградени от подножието си нагоре от плжтни снежни маси, Матжрхорн стжрчи цяла година чер, гол и отблжскващ, само тук-там поржсен или набразден с бяло, защото страните му са толкова стржмни, че снегът не може да се заджржи по тях. Странната му форма, свещената му самота и неговата величествена осанка го правят, така да се каже, Наполеон на планинския свят.

Представете си един паметник, висок един километжр и половина, поставен на три километра

висок покл. Това е то Матрхорн — един паметник. Неговата служба сега и за напред ще бжде да бди и пази тайната на мястото, дето почива младият лорд Джглас, който в 1865 година падна от върха в пропастта на 1200 м. под него и никой вече го не видя.*) Никому никога не е бил издиган такъв паметник. И най-значителните други паметници в сжета сж само атоми, в сравнение с него; и те ще изчезнат, и местата им ще се забравят, само той ще остане.

Едно пътуване от Св. Никола до Цермат е разкошно преживяване. Природата на този край е сжздадена по един величествен план. Човек вжрви непрекъснато между стени, които се извишават в небесата, и чиито горни краища са насечени в цял хаос от величави форми, които блестят бели и студени на синьото небе. Тук-там се сжзда някой ледник, показващ величието си над някоя пропасть, или някой елегантен водопад, що скача и се пени надолу по зелените стръмнини. Тук нищо не е кротко, смирено, долнио или маловажно, всичко е величествено. Тази малка долина е една именита картинна галерия, защото в нея няма посредственности: от край до край сжздателят я е обсипал сжс своите най-хубави творения.

В Цермат стигнахме кжм 3½ ч. след обед, девет часа от Св. Никола. Разстояние според пътеводителя е 18 клм., според крачкомера деветдесет. Сега ние се намирахме в сжрцето и в дома на алпинистите, за което свидетелствуваше всичко наоколо. Снежните върхове вече не се джржеха далеч, в аристократическа резервираност, а се издигаха близу наоколо в приятелско общество. Водачи с вжжа, ледокопки и други принадлежности, почиваха в джлга редица край един камен дувар срещу хотела и чакаха охотници-туристи. Изгоряли от слжнцето излетници в туристически носии, следвани от водачите и носачите си, пристигаха от време на време от вратоломни експедиции по върховете и ледниците на околните великани. Туристи и туристки на мулета се нижеха в непрекъсната вжрволица, завржщащи се в хотела от луди приключения, чието величие ще расте все повече и повече при описването им край огнището в Англия и Америка, като премине и границите на вжзможното.

Ние не сжнувахме. Това не бе един призрачен дом на алпинисти, сжздаден от нашето разпалено вжображение; не, защото тук бе самият мистер Гжрдлстон, известният англичанин, който изкачва най-страшните алпийски върхове без водач. Аз по-скоро бих излязжл срещу цял парк артилерия, отколкото да погледна страшните образи на смжртта, които му са се изпречали между върховете и безджнното пространство в планините. Вероятно няма друго удоволствие равно на

удоволствието, да изкачваш един опасен алпийски вржж. Но то е удоволствие, което е запазено само за тези, които могат да намерят удоволствие в него. Аз не дойдох никак внезапно, изведнаж до това заключение, а пжтувах, така да се каже, с товарен влак. Аз обсждих това нещо обстойно и всестранно, и сжм свжсем сигурен, че сжм прав. Вроденият апетит за катерене на един алпинист мжчно се задоволява. Когато го налегне такжв апетит, алпинистжт наподобява някой гладник пред богата трапеза. Той може да има в това време друга работа, но тя трябва да почака. Мистер Гжрдлстон бе прекарал по своему обикновената си лятна ваканция в Алпите, тжрсейки случай да счупи главата си. Ваканцията му бе изминала и багажжт му натоварен за Англия, но внезапно го налете един глад да изкатери още веднаж страхотния Вайсхорн, защото чул за един нов и сжвжршено невжзможен пжт. Багажжт му бе разтоварен и разтурен наново, и сега той заедно с един приятел, натоварени с раници, ледокопки, вжжета, канчета с мляко, тжкмо що тржгваха за там. Те шяха да прекарат нощта високо нейде между снеговете и да станат сутринта в два часа да продължат. Аз имах силно желание да отида с тях, но се вжзджржах — един подвиг, какжвто мистер Гжрдлстон, вжпреки всичката си сила и умение, не можеше да извжрши.

Даже и дами прихваща манията за катерене, и те не могат да се отжрват от нея. Една известна знаменитост от тоя пол бе отишла да изкачи Вайсхорн няколко дена преди нашето пристигане, но в една снежна буря загубила, заедно с водача си, пжтя и била принудена да се скита джлго време наоколо, докато намерят, отде да слезат. Когато най-сетне тя стжпила пак на земя, тя била на крак вече двадесет и три часа!

Нашите водачи, които наехме на Геми, бяха вече в Цермат, когато ние пристигнахме. Така че, за да предприемем един излет, оставаше да определим само времето и обекта. За да се подготвя обаче, аз реших да посветя пжрвата си вечер в Цермат на изучаване сжщността на алпийските излети.

Прочетох няколко книги и намерих сума работи вжтре. Обущата ви трябва да бждат здрави и тежки и да са обковани с гвоздеи. Алпийската гега трябва да бжде направена от най-добро джрво, защото, ако се строши, може да коштува живота на притежателя ѝ. Тряба да се носи и една бравичка, за да се копят стжпки в леда на големите височини. Тряба да се носи сжщо и една стжлба, защото има стржмни места по скалите, които могат да се изкачат с помощта на такава, но не могат да се преодолеят без нея. Такива препятствия са принуждавали туристи да губят с часове, за да тжрсят друг пжт, когато една стжлба би им спестила всичкия труд. Освен това, туристжт трябва да има 5—15 метра здраво вжже, което се употребява за спускане по стржмни на-

*) Вж. разказа на Ед. Хуймпр за пжрвото изкачване на Матрхорн и катастрофата на слизане от върха в кн. 1 и 3 от год. XIV на Бжлгарски Турист.

клони, които са много стръмни и гладки и не могат да се преминат по друг начин. Тряба да има една стоманена кука, закрепена на края на друго въже — едно много полезно нещо: защото, когато туристът стигне до някоя надвесена или издана скала, която е твърде висока, за да може да се употреби стълбата, той прехвърля това въже във въздуха като ласо, куката залавя на върха на изпъкналостта и тогава туристът се изкачва с ръце по въжето, като през всичкото време полага всички усилия да забрави, че, ако куката се откачи, той не ще престане да пада, докато не стигне в някоя част на Швейцария, дето съвсем не го очакват. Друго едно важно нещо — трябва да се носи едно въже, с което да се навързва един зад други цялата група, така че, ако някой падне от някоя скала или в някоя пукнатина на ледника, другите да го задържат и спасят. Туристът по високите Алпи трябва да има и един копринен вуал, да пази лицето си от сняг, виелица, град и фъртуна, и цветни очила, за да предпазва очите си от опасния неприятел — ослепяване. Най-сетне, трябва да има няколко носачи да носят провизии, вино и научни инструменти, а също и олеала за спане.

От английски: **Пейо.**

ВЕСТИ И БЕЛЕЖКИ

Славянските Туристически Дружества. Заемаме от органа на Хърватското Туристическо Дружество Хърватски Планинар (кн. 6—7, 1922) следните бележки за туристическите дружества у западните и южните славяни.

Полското туристическо дружество Towarzystwo Tatwańskie в Краков, основано в 1874 г. То е посветило вниманието си на Татрите и Карпатите и основало два клона в тази област. От 1879 г. издава всяка година сборник с известия за дейността на централното дружество и клоновете му и статии из областта на туризма, географията, географията и метеорологията с оглед към Татрите и Карпатите. Дружеството с своите клонове е построило цяла редица туристически хижи и подслони: една от първите е сградена при Морското Око. След 25-годишно съществуване, в 1899 г., то е притежавало 20 хижи и броило около 2000 члена, чийто брой до 1914 г. е нараствал още с повече от хиляда. Имало е членове не само в споменатите планински краища, но и в всички главни градове на Галиция и тогавашна руска Полша, па и в странство, но най-много са били, разбира се, в Краков. Всеки интелигентен поляк, който обича природата и туризма, е смятал за свой дълг да се запише в това културно сдружение.

Чешкото тур. дружество Klub českých turistů v Praze (KČT) е основано в 1898 г. и почнало веднага да издава своето месечно списание Časopis turistů с описания чешки и чужди специално на славянските планини и с популярни статии из географията и географията. След войната този клуб се преименува Klub Česko-slovenských turistů и разширява своята дейност и в Словашко. До края на март 1921 г. клубът е имал 13,000 чл. (приорет в 1920 г. — 3,500 чл.), а към този брой до края на 1921 г. се прибавили около 10,000 нови члена, така че това дружество днес брои около 23—25,000 члена и след Германско-Австрийското дружество, което има 160,000 члена, спада между най-крепките туристически дружества в средна Европа, а в славянството е днес, без съмнение, най-добре

организираното и най-многочленното туристическо дружество. Миналата година членската вноска е била 40 чехо-словашки крони. Днес дружеството има клонове по всички краища на републиката, получава богата субсидия (около 1 милион крони), щедро морална подкрепа и се ползува от улеснения по железниците. Освен чисто туристическа дейност, то развива ревностно и практична работа, като уплътва чужденците и има голяма заслуга с примерното организиране на ученически спални (studentské noclehány), които дават възможност на учащите се да пътуват евтино из цялата държава. Днес, благодарение на него, има повече от стотина такива добре уредени спални в Чехо-Моравско.

Словенското туристическо д-во (SPD) в Люблина е основано в 1893 г. и вече на другата година почва да издава своя илюстриран орган Planinski Vestnik, спрял през войната, но подхванал миналата година отново своята дейност. Годишният абонамент за членове, тази година е 100 кр. (лани 70 кр.). Преди войната дружеството е имало голям брой клонове в всички краища на Словенско и е броило около 4,000 члена. След войната, по Рапалския договор е изгубило някои от най-многочислените си клонове, а е спечелило 12 нови клона. Чешкият клон на SPD е разтурен, тъй като по конституцията на Чехословашко, тамошните граждани не могат да влизат в иностранны дружества. Клонът в Горича ще се превърне в ново самостоятелно словенско дружество, но ще остане в тясна връзка с централното дружество в Люблина. Централното дружество е имало лани 2800 члена, а клоновете около 1500—1800, така че с клоновете дружеството брои днес около 4300—4500 члена. То има 30 туристически хижи, на стойност 10 милиона; членската вноска миналата година е била 24 кр.

Хърватското туристическо дружество (HPD) е основано в 1874. През първите 25 г. то е броило около 250—400 члена, и едва в 1898 г., когато по примера на чешкото и словенското тур. дружества е почнало да издава своя дружествен орган Hrvatski Planinar и след като с промяната на устава е въвело клоновата организация, почнало е по-силно да се развива, така че в навечерието на войната е имало 800 члена с три клона и е построило хижа на Слеме. Когато след войната се възобновила дружествената дейност, броят на членовете почва да расте и в 1920 г. то заедно с клоновете има 1800 члена, а в 1921 г. — 2500. За сега има 10 клона. Опитът да се възобновят съществуващите преди войната 6 други не е още успял. Напоследък се подема мисълта за основаване клонове на HPD в Босна и Далмация.

Дружеството на туристите в **Босна и Херцеговина** е основано миналата година като самостоятелна организация с център Сараево. Преди войната тук е имало клуб основан от немци и чехи. На други места в Босна и Херцеговина няма туристически дружества, тъй като чувството за този спорт не е още достатъчно развито. В самото Сараево има спортни дружества, които се занимават с туризм; те са почти всички мохамедански дружества с туристически секции.

Сръбското туристическо дружество в Белград (СПД). Преди войната в Сърбия не е имало централна туристическа организация с клонове в планинските краища, с каквито е богата странат, а са съществували единични туристически сдружения, каквото е било напр. Сръбско планинарско друштво у Београду или местните туристически дружества в Ужица, Ниш и Врац, които са се грижили за разхубавяване околностите и за уплътване пътниците из своя край. Миналата година приятелите на туризма в Белград са взели инициативата за основаване на по-голяма туристическа организация в Сърбия и през март 1921 г. свикали събрание, в което са взели решение да се възобнови СПД като се съберат членовете и извършат подготвителната работа за общ събор. Но тъй като се чувства най-много нужда от

практична туристическа дейност, и управителното тяло на СПД, чиито членове сж загинали в голям брой през войната, не може да задоволи веднага тази нужда, решили да се свикват редовни седмични събрания за подготвяне неделния излет и за тези събрания и за решенията им относно обновата на СПД да се осведомяват всички спортни дружества с молба за съдействие и да се влезе в свръзка с Фериалния съюз за съвместна дейност.

От хърватски: В.

ДРУЖЕСТВЕН ЖИВОТ

Пловдивския клон Калоянов връх от Б. Т. Д. е имал редовното си общо годишно събрание на 18 февруарий т. г. От отчета, който настоятелството на клона е дало пред събранието, се вижда, че дейността на клона през изтеклата година е била насочена предимно към организиране и пропаганда, състояла се в увеличаване броя на членовете и проагитиране широко туристическата идея и да се създаде една здрава основа за правилното и успешно развитие на съзнателния туризъм в този край, дето той се намира още в своя зародиш. Броят на членовете през отчетния период се е значително увеличил, почти удвоил: от 76 души през 1921 г. той е израствал на 134 в края на миналата година. Най-голям процент измежду членовете съставляват чиновниците (57 души), после търговците (20 души), домакините (8), занаятчиите (8) и т. н. Главно средство за агитация и издигане на туризма са били излетите, каквито клонът е устроил през годината 20, посетени общо от 606 души, членове и гости. Особено засилване на излетната дейност се забелязва през второто полугодие, когато са се състояли 13 излета, посетени от 441 души, срещу 7 през първото полугодие, посетени от 165 души. Клонът е взел участие със свои членове в следсборния излет Габрово—Св. Никола—Казанлък, в тържественото осмещаване на хижа Скавица в Рила и последвалите то рилски излети, и в традиционния излет на софиянци до Черни връх.

През годината клонът е срещал другарите си от Софийския клон Алеко Константинов, които на 14 и 15 април м. г. са минали на две групи през града на излет за Бачковския манастир, като им е услужил с водач, и другарите си от Варненския клон 3а и изучване на България, които сж минали през града, на път за Рила. И на едните и на другите е била дадена скромна среща при чаша бира, а Варненци са били улеснени и с квартири. — При посещението, което приятели на България г. Леон Ламуш е направил на града ни, на устроеното му от гражданството чествуване във Военния клуб председателят на клона му е поднесъл от името на последния скромна туристически подарък — спретнат албум със снимки от града.

За по-близко опознаване и постигане на по-голяма интимност в отношенията между членовете на клона и тяхните семейства устроена е била през м. декември една среща, която излязла повече от сполучлива. — За улеснение на излетници, минувачи през града, клонът при липсата на собствен дом е издействувал от местните военни власти и му са отпуснали около 20 легла в една от казармите на града. — При клона е основан фонд „Паметник на туриста Бакларов“, който да послужи за издигане паметник на този многозаслужил за родния туризъм и особено на клона покойник-турист.

За през идната година клонът проектира по време на излетите, на които ще се обжрне пак най-голямо внимание, да се уреждат беседи на подходящи туристически теми, с които да се буди у излетниците туристическият дух, да се подхранва и възпитава съзнателното наблюдаване на природата и истинската наслада от нейните дивни форми и изваяния.

Събранието също е приело наложилите се вследствие изменението на дружествения устав промени и до-

пълнения на клоновия устав. След това сж били преизбрани половината от членовете на настоятелството, чийто мандат съгласно устава изтича тази година. Новото настоятелство има състав: председател П. Жилков, подпредседател Сп. П. Шишков, секретар Н. Киров, касиер М. Табах, домакин Н. Маринов и съветник Н. Гугев.

В-Търновският клон Трапезица от Б. Т. Д. е имал на 28 януари т. г. извънредно общо събрание на членовете за избиране на ново клоново настоятелство. Избраните в него лица са се конституирали както следва: председател Теодоси Кжичов, подпредседател Цоно Герганов, секретар Димитр Тошев, касиер Ст. Бояджиев, домакин Ив. Т. Бошков, съветници: Димитр Маников, Христо Саулов и Косю Ив. Саржнедялков. Нека се надяваме, че новото настоятелство, в което влизат все млади хора, ще успее да влее малко повече туристически дух в иначе крепката Трапезица.

Софийският клон Алеко Константинов от Б. Т. Д. държа редовното си общо събрание на 11 февруари т. г. В присъствието на повече от 120 редовни члена председателят на клона г. П. Делирадев прочете отчета на настоятелството за дейността на клона през изтеклата година, от който ние заемаме следните интересни данни и ценни мисли.

Броят на членовете от 361 в началото на годината е нараствал на 738 в края на отчетния период. 738 члена организирани туристи в София е един успех за бжлгарския туризъм, който успех може да ни радва, но не и да ни задоволява. В София, в първото гнездо на туризма у нас, при тези разкошни природни и обществени условия за нашето дяло, трябва да имаме не стотици, а хиляди — и с малко повече усилия ще ги имаме. Досега членовете на клона се набиваха само от новоразпропагандираните от туристическата идея среди. Сега при нас почнаха да пристигат школувани, организирани и дисциплинирани, млади и жизнерадостни туристи от сродния нам Юношески Туристически Съюз. Тази нова струя ще се засилва все повече и повече. Ней и на новоспечелените млади сили ще принадлежи бъдещето на нашето дело.

Рекрутирана от най-разнообразни обществени слоеве и националности, съставена от лица с най-разнообразни и враждебни политически, философски и религиозни въззрения, нашата организация — по силата на мощната туристическа идея — е била винаги с ненавчимо вътрешно единство. Това единство трябва да бжде крайгжлният камък на целостния ни организационен живот.

Както отделната, така и колективната личност може да се развива цялостно само във и посредством работата. Бездейността поражда червея на разложението. Вечното мждруване граничи с глупостта. Туризмът не е секта на умствените спекуланти. Той е движение — непостоянно движение. Само незначителна част от неговите успехи са постигнати по царските друмища. По козите пътеки той е стигнал там, дето и козите недостигат. Той не върви след културата, а влечи културата след себе си. Той е един от нейните пионери.

Главната задача на клона през отчетния период бе построятката на хижа Алеко на Витоша. За направеното в това отношение се даде отчет в едно извънредно общо събрание на клона през м. ноември м. г. (вж. Бжлгарски Турист, кн. 2). От отчета на финансовата комисия по построятката на хижата се вижда, че събраните за фонда суми до приключване на строителния сезон са достигнали до 118,226 лв., от които по поизразходвани 86,107 лв., а именно за разни строителни материали 10,322 лв., за превоз 5,800 и за надници на работници и майстори около 70,000 лв., и сега фонда разполага с 30,794 лв.

Въпреки обстоятелството, че главното внимание на клона бе погжлнато от разрешението на сериозна задача, за изпълнението на която бяха повикани да помагат всички по-дейни негови членове, той може да

посочи на една твърде оживена излетна дейност. През отчетния период са били устроени 32 официални излета и многобройни неофициални излети на отделни групи негови членове. Клонът взе най-живо участие в тържественото освещаване на първата планинска туристическа хижа у нас — Скакавица в Рила, и в устроените в свръзка с него рилски излети. И тази година Алековци обходиха цялата страна, от Рила до Черно и от Ком до Ел-Тепе. Все повече си пробиват път зимните излети. Все по-голямо участие в нашата излетна дейност взимат и жените. И трябва да се подчертае, че няма нито един по-важен и по-смел излет, в който те да не са участвували почти наравно с мъжете. Стремехът към планините и природата изобщо става все по-широк и по-силен. Нам предстои да го организираме и осмислим с туристическо и научно съдържание.

С настъпването на зимата, клонът обръща вниманието си пак към по-усилено събиране на средства за доизграждане на хижата. Устроени бяха две вечеринки, които имаха добър успех и чистият приход от които постъпи в фонда „хижа“.

Освен това благодарение щедростта на съчувственици на общото дело клонът се сдобил с едно място от 2 декара близу до минералния извор в землището на с. Кладница, в южните поли на Витоша. Желанието на дарителите — г. Милан Павлов и съпругата му — е, там да се построи втората хижа на клона. За същата цел има записани и други дарения в пари и материали от членове на клона и селяни от с. Кладница, от които постъпили в клона сумите 2000 лв. от Георги Костов, 1000 лв. от Георги Трайчев и 1000 от Г. Костов II. Всички тези дарители са прогласени за дарителни членове на клона.

През същия период са били уредени две беседи, една върху Монблан и ледниците му (лектор г. Маркович) и друга върху Черно море (лектор г. Илков). — За опознаване на членовете клонът е подържал еженеделни срещи, но липсата на удобно помещение респ. локал за целта е спъвала тази хубава и полезна практика.

След одобрение на отчета и приемане на бюджетния проект за идната година, събранието прие известни изменения в клоновия устав, станали необходими едно поради новите изисквания на времето, и друго — вследствие приетите от лятосния събор изменения в общодружествения устав.

Новоизбраното на това събрание клоново настоятелство се конституира както следва: председател П. Делирадев, подпредседател Т. Гулев, секретар Г. Сергев, касиер Н. Бозов, домакин-библиотекар Г. Бакалов и членове: поручик Ил. Димитров, К. Илиев и П. Христов. В помощ на настоятелството се избраха финансова комисия и техническа комисия по построяката на хижата и увеселителна комисия за събиране на средства за нуждите на клона, на първо време за фонд „хижа“.

След отчета на настоятелството и на контролната комисия, които събранието е одобрило, то е гласувало бюджета на клона за идната година, в който са предвидени между другото и 1500 лв. за поставяне на покаталци, табели и белязване на пътища. За тази цел събранието е избрало и специална комисия при клона.

Нови клонове. След кратка подготвителна работа на 10 декември 1922 год. са положени основите на нов клон на Б. Т. Д. в гр. Бургас под име Странджа. Отдалечен от венеца на бжлгарската природа — величествените върхове на горния Балкан, на таинствените Родопи, на девствено красивата Рила и приказния Пирин, разположена на бряг беден от растителност и разнообразие, милван единствено от неспокойните вълни на Черно море, разполагащи ума към търговия, но не будещи копнеж за единение с природата, Бургас не е дал

до сега признаци за готсоприемство на туристическата идея. Но защото условията за едно самостоятелно зараждане на утсрем за любов към природата в душата на жителите на този отстранен край не могат да се създадат непосредствено от примамките на самата природа, задача се налага на пионерите на туристическото дело да запалят с всички средства свещената искра на тази любов и привържат духовете към възлюбените красоти на нашите природни красоти. С тази задача са се нагърбили учредителите на клона с желание да положат всички усилия, за да я изпълнят до край. Първите крачки са направени, клонът почва своя живот и е горд, че може да се присъедини към семейството на Бжлгарското Туристическо Дружество, като праща на всички негови членове своя туристически и другарски привет — Здравей!

Учредителите на клона, на брой 12 души са се събрали още на 18 октомври и са възложили на едно временно настоятелство изработването на устава и подготвяне на окончателното основаване на клона. В присъствието на 16 души членове на 10 декември м. г. се е състояло редовно общо събрание което е приело устава на клона и избрало първото редовно настоятелство в състав: председател Илия Иванов и членове: Борис Гавалюгов, Любен Михайлов, Д. Костова и Георги Димитров.

— На 11 март т. г. в гр. Преслав се състояло учредително събрание за основаването на Преславски клон от Б. Т. Д. под името Хорски дол. Събранието е избрало и временно настоятелство, което да ръководи работите на клона и подготви свикването на редовно общо събрание.

XVI редовен събор на Бжлгарското Туристическо Дружество ще се състои в гр. Русе на 17, 18 и 19 май т. г. При Русенския клон Приста от Б. Т. Д. е избрана комисия, която да се грижи за уредбата на събора и по посрещането и настаняването на съборяните, като в съгласие Централното Настоятелство приработи и програмата на събора. Дневния ред на събора се определя от Централното Настоятелство на което клоновете да съобщат своевременно всички въпроси, които искат да се подигнат и разрешат на събора, за да бъдат поставени в дневния ред. Съобщенията да бъдат придружени с кратко мотивирано изложение по въпроса.

Централното Настоятелство съобщава, че разполага с ограничено количество дружествени значки, които ще се изпращат на клоновете само срещу предварително заплащане стойността им — 25 лева едната. Поръчки неприяжени със съответните суми няма да се изпълняват.

БЖЛГАРСКИ ТУРИСТ. Месечно илюстрирано списание за туризъм и родинознание — Орган на Бжлгарското Туристическо Дружество — Препоръчано от Министерството на Народното Просвещение с окръжно № 1793 от 27 януари 1922 г. Година XV (септември 1922—юни 1923). Абонамент: за членове на Б. Т. Д. и Ю. Т. С. годишно 40 лв., а за нечленове 50 лева. Всичко за списанието се изпраща до Редакцията на сп. Бжлгарски Турист, София, ул. Солун, № 23.

Туристи, разпространявайте Бжлгарски Турист!

Редактор: Ив. Велков.

Придворна Печатница.